NOS

Medlemsorgan för Föreningen Natur och Samhälle i Norden. Utkommer 4 ggr/år. Nr 1/2002

Programförklaring

Föreningen Natur och Samhälle i Norden (FNSiN) är en partipolitiskt obunden, ideell förening. Föreningen vill samla intresserade av miljöfrågor och levnadsvillkor till ett allsidigt studium av natur och samhälle. Att upptäcka tillsammans är vår grundidé. I FNSiN möts människor med allehanda intressen.

Vi arrangerar EXKURSIONER till intressanta områden. Minst en gång om året gör vi en resa till Gotska Sandön Vi har också besökt Bornholm, Åland, svenska och norska fjälltrakter samt svenska skärgårdar. Vi har paddlat kanot i Bergslagen, Sörmland och Uppland, där vi har kunnat studera fauna, flora, arkeologi och kulturhistoria. Vi har skådat fåglar i Halland och cyklat i Skåne. Vi har plockat svamp i skogarna kring Stockholm, tranbär på hälsingemyrar och havtorn vid Ålands hav. På vintrarna åker vi skidor och skridskor tillsammans.

Vi arrangerar EXPEDITIONER till områden nära och fjärran. Lofoten, Färöarna, Island, Spetsbergen, Grönland, Hebriderna, Estland samt Newfoundland och Labrador är några av de områden som vi har besökt. Varje resa förbereds genom studiecirklar och redovisas i artikel- eller bokform.

Vi arrangerar STUDIECIRKLAR. Några ämnen har varit skärgården, energi, fjällkunskap, ortnamn, foto, modern isländska, danska, geologi och meteorologi. Föreningen har samarbetsavtal med Studieförbundet Vuxenskolan. Dessutom gör vi intressanta STUDIEBESÖK. Genom åren har vi t ex besökt en rovfågelsrehabilitering, ett sötvattenslaboratorium, Rymdbolaget och Riksmuseets verkstäder.

Vi arrangerar FÖREDRAG i aktuella eller historiska ämnen. Aktuella teman kan vara ekologisk hushållning, regnskogarna och miljöjournalistik. Historiska ämnen har bl a berört Vendeltiden, Kristian II och kvinnorna kring honom, häxprocesserna och ekologiska insikter i Eddan. Ofta berättar långväga resenärer till egna bilder om sina upplevelser runtom i världen.

Vi agerar MILJÖPOLITISKT och deltar i vården av KULTURARVET. Nedre Dalälven, Tyresta-Åva och Järvafältet är några av de områden som vi har engagerat oss för. FNSiN tillhör Förbundet för Ekoparken. Vi har genom avtal med Runverket åtagit oss fadderskap för en runsten som vi vårdar.

Vi samarbetar också med Föreningen Norden i ämnen som direkt rör Norden.

Som du ser har FNSiN en mångsidig karaktär där ditt speciella intresse blir tillgodosett och där du genom din medverkan kan berika föreningen. Dessutom glömmer vi inte bort att ha trevligt. Som medlem är du välkommen att delta i dessa arrangemang, Resor och utflykter genomförs till låga självkostnadspriser.

Som medlem får du dessutom medlemstidskriften NOS, med kvartalsprogram och intressanta artiklar.

FNSiN

Föreningen
Natur och Samhälle i Norden

Föreningens adress:
Box 49015, 100 28 Stockholm
E-post: fnsin@algonet.se
Hemsida: http://www.algonet.se/~fnsin

Postgiro:

50 31 97 - 6	Huvudkonto
67 01 50 - 2	Medlemsavgifter
60 80 83 - 2	Beställning av skrifter

Ansvarig utgivare:
Anders Schærström
Kometvägen 49, 183 48 Täby
08-758 30 03(b), 08-613 48 74(a)

Nästa NOS: April 2002

Material till NOS skickas till:
PeO Sundqvist,
Grubbens gata 9, 112 32 Stockholm
08-653 71 92 (b)

NOS har ISSN: 0348-7970

FNSiN Funktionärer 2002

Styrelse:

Ordförande
Anders Schærström
Kometvägen 49
183 48Täby
08-758 30 03 (b), 08-613 48 74 (a)

Vice ordf
Pia Eriksson
Vipphavrevägen 12
178 35 Ekerö
08-560 330 27 (b), 08-705 77 26 (a)

Sekreterare
Vakant

Kassör
Erik Elvers
Illerstigen 28
170 71 Solna
08-85 84 88 (b), 08-788 29 98 (a)

Övriga ledamöter:

Ola Eriksson
Vipphavrevägen 12
178 35 Ekerö
08-560 330 27 (b),

Claes Göran Ström
Fatburs kvarngata 14, 2 tr
118 64 Stockholm
08-19 12 52 (b)

Peo Sundqvist
Grubbens gata 9
11232 Stockholm
08-653 71 92 (b)

Birgitta Traxel
Vesslevägen 40 nb
167 61 Bromma
08-25 03 35 (b)

Kaj Valtersson
Gränsholmsbacken 5
127 42 Skärholmen
08-710 18 92 (b), 08-16 23 91 (a)

Bo Zachrisson
Birkagatan 2
113 36 Stockholm
08-31 02 33 (b)

Programkommitté:

Björn Eriksson
Mellingebacken 6
163 67 Spånga
08-795 64 89 (b), 08-764 99 31a)

Claes Göran Ström
(Se ovan)

Kaj Valtersson
(Se ovan)

Kontaktpersoner:

FNSiN- Höga kusten
Lena Hermansson
Svanö 35
872 93 Lunde
0612-303 50 (b)

FNSiN-Uppland
Sven A Nyberg
Valthornsvägen 31
752 50 Uppsala
018-40 47 70 (b)

FNSiN-Värmland
Lena Sewall
Älvrosgatan 4
654 61 Karlstad
054-18 68 75 (b)

FNSiN-Östergötland
Håkan Bley
Sköldvägen 18
616 33 Åby
011-631 69 (b), 011-19 11 25 (a)

Medlemsavgiften 2002:

Fullbetalande medlem	120 kronor
Ny d:o **efter 1/7**	60 kronor
Familjemedlem	30 kronor

Betala till postgiro 67 01 50-2 !!

Framsidan: Hanstholms fyr. Foto: Eva Pettersson

Tankar i midvintertid
Det är nästan dags att lägga ännu ett år till handlingarna. Vad man än må säga i övrigt så har vi i FNSiN haft en hel del att glädja oss åt. Jag läste nyligen i en tidningsnotis att nästan alla föreningar och organisationer förlorar medlemmar - enligt SCBs undersökning av levnadsförhållanden i Sverige. Mot den bakgrunden känns det roligt att FNSiNs medlemsantal har vuxit under 2001 – och vuxit nästan oavbrutet sedan en bottennotering 1997. Det rör sig om små tal, men det känns ändå uppmuntrande. Dessutom måste man tänka på att en del programpunkter som vi tagit initiativ till eller medverkar i når även andra än medlemmarna. FNSiN har uppenbarligen en funktion att fylla.
Tack till föreningens funktionärer och tack till alla medlemmar som genom att delta i resor, föredrag, vandringar, båtexkursioner och alla våra andra förehavanden bidrar till att göra det så roligt, intressant och lärorikt att vara med i FNSiN!

Vintermörkret står tätt. De stora huskropparna i området där jag bor glittrar om kvällarna som en galax i en svart rymd. Men när nästa *NOS* och kvartalsprogram skall skickas ut kommer våren att vara på god väg.
Och därmed önskar jag alla medlemmar ett riktigt gott 2002!

Anders Schærström

Hur gick det?

Bengt Jangfelts föredrag om St Petersburg hade lockat en mycket stor skara åhörare, så stor att väntelista upprättats (genom ommöblering i Norden i Fokus fick dock alla plats). Och de åhörarna fick en minnesvärd kväll med ett innehållsrikt föredrag skickligt och medryckande framfört.

Trots förträffligt museiväder - svalt och duggregn - lockade det gemensamma besöket på Sjöhistoriska Museets utställning av konstnärliga fotografier från Gotska Sandön tyvärr endast tre medlemmar. Dessa njöt dock av bilderna även om de kände sig litet undrande inför deras titlar (t ex "Glädje" som visade en knöl på en trädstam som gav en av åskådarna associationen "myggbett")

Glädjande många - hela 14 personer - deltog i vandringen på Eldgarnsö en vacker söndag i början av november. Mistel siktades först i trädkronor men sedan även i ögonhöjd. Återbesök planeras till i vår för att se på andra, nu överblommade, botaniska sevärdheter såsom luden johannesört.

Fullsatt blev det när Inger Zachrisson berättade om en resa i västerled. Spåren av nordbor på Island och Grönland sedan tusen år ger fortfarande upphov till ny kunskap men väcker också frågor. Kunnigt och spännande!

32 entusiastiska åhörare lyssnade och frågade när Marit Åhlén från Runverket berättade vad runristningar faktiskt kan berätta om kvinnorna under vikingatiden.

Ca 20 gamla, nya och nygamla medlemmar fick i början av december en mycket fin lillejulafton, en återupplivad tradition från Lokalen, nu hos Norden i Fokus. Nytt inslag var orientering om lillejulaftonsfirandet i Finland, dessutom högläsning om julen i Mumindalen och gröt, glögg med tilltugg och – inte minst viktigt – trevlig och avspänd samvaro.

Fyra tappra fullföljde studiecirkeln i danska tillsammans med cirkelledaren. Och trevligt var det.

Nytt och notiser

Från höstmötet: funktionärer
På det välbesökta höstmötet omvaldes styrelsen, dock med noteringen att Peo Sundqvist avböjt att kvarstå som sekreterare. Styrelsen skall se över den inbördes fördelningen av arbetsuppgifter och även knyta andra medlemmar till arbetet bakom kulisserna – det som är nödvändigt för att programpunkter skall komma till stånd och för att information nå ut till medlemmar och andra.

Även revisorerna Björn Eriksson och Lars Innings samt deras suppleant Monica Wikman omvaldes.
Till valberedare valdes Eva Innings och Hans Weimer.

Runskola
På Runverkets Internetadress kan man lära sig mycket om runor och runristningar. Titta in på adressen: www.raa.se/runverket/skola

Programplaner

Resa till Grönland
Det finns planer på att arrangera en ny resa till Grönland, upplagd med hänsyn till FNSiN-medlemmarnas speciella intressen och önskemål. *Johannes Mårlöv*, känd från Föreningen Nordens ungdomsförbund, arbetar yrkesmässigt med att arrangera resor i nordliga trakter. Han föreslår en resa med anhalter i Kangerlussuaq, Ilulissat och Sisimiut. Kangerlussuaq skulle betyda möte med myskoxar, fiske, och islandshästar.
Ilulissat med isberg vid isfjorden är en lämplig utgångspunkt för vandringar och båtturer. Sisimiut - Grönlands andra stad med ca 4500 invånare - har en stark grönländsk prägel. Här finns slädhundar och en lokal marknad där jägarna säljer dagens fångst. Kanske kan man anordna ett möte med rektorn eller någon lärare på folkhögskolan som värnar om grönländsk kultur och undervisar i landets språk, seder, bruk, historia och hantverk..

Resan planeras att bli av i sommar - i slutet av juli är en bra tid att åka. Det finns ca 15 platser. Resrutten som föreslås genomförs lämpligen på 12 dagar. Om du vill veta mer eller föreslå något, ta kontakt med Johannes: Tfn: 08-55 62 69 70, e-post:
gronlandsresor@telia.com
www.gronlandsresor.se
Grönlandsresor, Fisksätra Marincenter, 133 42 Saltsjöbaden.

Cykla på Bornholm ?
I skrivande stund har jag inte hunnit tänka ut några detaljerade planer, men jag funderar på att göra en cykeltur på Bornholm till sommaren. Lämpliga tider kan vara i slutet av juni – före turistsäsongen – eller i augusti, när vattnet blivit varmare.

Andra danska öar lockar också alltid. Hör av dig om du är intresserad.
Anders Schærström tfn 08-758 30 03 eller e-post: anders.schaerstrom@delta.telenordia.se

Dansk filmcirkel
Danmark är ett intressant filmland. Vi håller på att klarlägga förutsättningarna för att se på ett urval danska filmer tillsammans. Sannolikt kommer vi att hyra filmer på video. Det verkar inte som om vi skulle hinna ordna det under vintern, men senare under året. Senare kan vi naturligtvis ta upp filmer från andra nordiska länder eller något tema.
Om du är intresserad av att vara med och om du har synpunkter på urvalet av filmer kan du höra av dig till Anders Schærström tfn 08-758 30 03 eller e-post:
anders.schaerstrom@delta.telenordia.se

Program vintern 2002

Studiecirklar
Cirklarna ordnas i samarbete med Studieförbundet Vuxenskolan Norden i Fokus och Föreningen Norden. Medlemmar i FNSiN får rabatt på de angivna priserna.
För information och anmälan ring Studieförbundet Vuxenskolan Kungsholmen-Norrmalm Tfn 08-693 03 90.

Danska
Svenskan och danskan är i grunden mycket nära släkt med varandra, även om genon århundradena det har uppstått skillnader i ord och uttryck. Genom att bli uppmärksam på skillnader i ordförråd, stavning och uttal förstår man snart riktigt bra. Banden mellan Danmark och Sverige stärks hela tiden genom jobb, affärer, studier, kultur, turism och familj.
Nybörjare: Torsdagar kl 18.00 15 timmar. 600:-

Finska
Finskan – lättare än du tror! Svenska och finska tillhör olika språkgrupper men det finska uttalet är lätt att lära sig för en svensk och uttalet är logiskt. Anta utmaningen och upptäck att du har användning för dina kunskaper i finska – också här hemma i Sverige.
Nybörjare: måndagar kl 18.00 24 timmar Pris: 960
Termin 2: Onsdagar kl 18.00, 24 timmar. Pris: 960:-

Isländska
Nybörjare: Måndagar kl 18.30, 21 timmar. 840:-
Termin 2: Måndagar kl 18.30 18 timmar. Pris: 720:- Start mars/april

Nordsamiska
Nybörjare: Tisdagar kl 18.00 24 timmar.Pris 960:-
Termin 2: Måndagar kl 18.00 24 timmar. Pris: 960:-

Skidåkning i Täbyskogarna
Med tanke på att vi knappast haft en riktig snövinter i såkallat mannaminne så verkar det fåfängt att ha skidåkning på programmet, men vem vet? Det verkar i alla fall inte lönt att föreslå något exakt datum eller viss rutt. Vi får försöka gripa tillfället om det kommer, men om du är intresserad av att åka skidor i skogarna norr om Stockholm så kan du höra av dig till mig, Anders Schærström tfn 08-758 30 03 eller e-post:
anders.schaerstrom@delta.telenordia.se

Skridskoturer i vinter
Björn Setterberg har lovat leda skridskoturer om tillräckligt många är intresserade och om vädret och isförhållandena blir lämpliga, men han vill inte spika något datum. Intresserade kan ringa honom på nr
08-640 47 52 och komma överens om lämplig tidpunkt.

St Petersburg - Repris
Tisdag 29 januari kl 18.30
Norden i Fokus, Hantverkargatan 33
På grund av det mycket stora intresset kunde inte alla få plats när Bengt Jangfelt i höstas höll föredrag om S:t Petersburg. Därför upprepar vi den här programpunkten.

Bengt Jangfeldt visar i sitt föredrag på hur nära kontakterna en gång var genom konkreta exempel av nordiska spår i S:t Petersburg. S:t Petersburg var under en lång period vår närmsta storstad. De stora svenska företagen fanns representerade. Ericsson övervägde faktiskt i ett skede att lägga sitt huvudkontor i staden.

S:t Petersburg har historiskt många kopplingar till Norden. Man byggde staden med hjälp av svenska krigsfångar. Svenska konstnärer och arkitekter var verksamma här under hela 1800-talet och kända skandinaver som Alfred Nobel bodde periodvis i S:t Petersburg. I staden fanns svensk förening och svensk församling.
Samarrangemang med Norden i Fokus och Studieförbundet Vuxenskolan.
Anmälan till Sigyn Rehn tfn 693 03 92. Sista anmälningsdag: 15/1 Pris: 50:- (40:- för medl. i FNSiN och Föreningen Norden)
Anmälan är bindande om du inte lämnar återbud senast en vecka före programdatum.

Nordiska spår i Stockholm
Tisdag den 12 februari kl 18.30
Plats: Norden i Fokus Hantverkargatan 33

Stockholms stads koordinator av det nordiska kultursamarbetet, fil.lic Nanna Hermansson, svarar på frågan; -finns det spår av det övriga Norden i stadsbilden? I Stockholm finns bland annat gatunamn, byggnader och statyer med nordisk anknytning. Följ med på en tur i staden med hjälp av diabilder.
Nanna Hermansson som har isländska rötter är tidigare chef för Stockholms stadsmuseum.
I samarbete med: Studieförbundet Vuxenskolan och Norden i fokus. Anmälan till Sigyn Rehn tfn 693 03 92. Sista anmälningsdag: 28/1 Pris: 50:- (40:- för medl. i FNSiN och Föreningen Norden)
Anmälan är bindande om du inte lämnar återbud senast en vecka före programdatum.

Nordmän i österled
Tisdag 19 februari kl 18.30
Norden i Fokus, Hantverkargatan 33

Vikingatiden (ca 800-1050 e.Kr.) är den tid då det ryska riket växter fram i det inre av Östeuropa och i den gamla ryska krönikan berättas det om att nordbor deltog i de krigiska, politiska och ekonomiska förvecklingarna i detta rikes äldsta historia. Krönikan är emellertid sammanställd först på 1100-talet, och vad den vet berätta om de äldsta tiderna är förstås snarare sägner än verklig historia. Arkeologiska utgrävningar och fynd ger dock ständigt nya fakta om tiden, och nu efter Sovjetunionens upplösning pågår ett livligt utbyte av erfaren-

heter och synpunkter på skedets historia mellan ryska, ukrainska, svenska och andra forskare. *Ingmar Jansson* är docent i arkeologi och kan berätta om de mest aktuella rönen om detta spännande skede i förbindelserna mellan Norden och det stora landet i öster.
Samarrangemang med Norden i Fokus och Studieförbundet Vuxenskolan.
Anmälan till Sigyn Rehn tfn 693 03 92. Sista anmälningsdag: 5/2. Pris: 50:- (40:- för medl. i FNSiN och Föreningen Norden)
Anmälan är bindande om du inte lämnar återbud senast en vecka före programdatum.

Dansk guldålder
Tisdag 12 mars kl 18.30
Norden i Fokus Hantverkargatan 33

Under en tid av ekonomisk och politisk nedgång i början av 1800-talet upplever Danmark en blomstring inom konsten. Bildhuggaren Thorvaldsen, ansedd som sin tids främste konstnär, visar vägen till det klassiska Rom. Kierkegaard i filosofin, H C Andersen i litteraturen, Bournonville i baletten, Kuhlau med nationaloperan Elverhøj och Eckersber och Marstrand i konsten gör Köpenhamn till en kulturhuvudstad. Folkhögskoleläraren *Hans Lundén* presenterar den danska guldåldern i ord och bild.
Samarrangemang med Norden i Fokus och Studieförbundet Vuxenskolan.
Anmälan till Sigyn Rehn tfn 693 03 92. Sista anmälningsdag: 25/2 Pris: 50:- (40:- för medl. i FNSiN och Föreningen Norden)
Anmälan är bindande om du inte lämnar återbud senast en vecka före programdatum.

Vårmöte
Tid: onsdagen den 20 mars kl 18.15
Plats: Norden i Fokus Hantverkargatan 33

Medlemmarna i Föreningen Natur och Samhälle i Norden kallas härmed till ordinarie medlemsmöte (vårmöte) på ovan angivna tid och plats.

Dagordning

1. Val av mötesordförande, mötessekreterare och två justerare
2. Fastställande av röstlängd
3. Mötets behöriga utlysande
4. Fastställande av dagordningen
5. Protokoll från höstmötet den 29 november 2001
6. Verksamhetsberättelse för 2001
7. Resultat- och balansräkning för 2001
8. Revisionsberättelse för 2001
9. Fastställande av balansräkning
10. Fråga om ansvarsfrihet för 2001 års styrelse
11. Motioner (skall vara styrelsen tillhanda senast tre veckor före vårmötet)
12. Evt fyllnadsval till funktionärsposter
13. Information om samarbete med andra föreningar m m
14. Övriga frågor

Sälliv i Norden - Bildföredrag
Onsdagen den 20 mars kl19.00 (efter vårmötet)
Norden i Fokus Hantverkargatan 33

Sälar väcker starka känslor. Många tycker att de är gulliga, men för fiskare är sälarna minst sagt ett irritationsmoment. Andra har jagat säl för uppehällets eller för nöjes skull. Som bekant är sälarna utsatta för många faror. Sälstammen i Östersjön tycks visserligen ha hämtat sig men nu upptäcker forskarna allt oftare tarmsår hos sälarna och misstänker att ett okänt miljögift är orsaken.
Anna Roos, som är biogeolog, forskar om sälar, särskilt gråsälar, på Naturhistoriska Riksmuseet och är föreståndare för sälhägnet vid Forsmark. Hon är författare till boken *Sälliv*, där man får följa gråsälens liv under ett år. Varje år reser hon till Ladoga för att studera sälar, men hon har också besökt sälar på andra håll i Norden, t.ex. i Saimen i Finland. Saimasälen är Finlands mest hotade däggdjur. Saiminen och Ladoga är två av världens fyra sötvattenssjöar som hyser säl.
Modern teknik underlättar forskningen om sälar – deras rörelser och beteende i övrigt. På Riksmuseet håller man på att bygga upp ett register över gråsälar med ID-fotografier. Under året kommer man att placera satellitsändare på de två kutar som skall släppas vid Måkläppen från avelshägnet för gråsäl i Forsmark så att man skall kunna följa deras vägar det första halvåret av deras liv i frihet.
I kväll berättar Anna för oss både om forskningen och om sitt personliga förhållande till sälar.
Föranmälan (senast 13 mars) till Anders Schærström 08-758 30 03 (b) eller e-post: anders.schaerstrom@delta.telenordia.se

Vårvintervandring läns Baggensstäket
Söndag 24 mars kl 10.50

Vi tar Saltsjöbanan till Neglinge och går upp till Skogsö där vi beser monumentet som minner om de dramatiska händelserna 1719 då anfallet mot Stockholm hindrades. Evt besöker vi även en sjörövargrav. Vi fortsätter sedan till Fisksätra eller, om tiden medger, Östervik och tar tåget tillbaka till Slussen. Ca 10 km. Medtag matsäck.
Samling Saltsjöbanans stn vid Slussen kl 10.50 (tåget går 11.00, till Neglinge 11.24).
Föranmälan till Erik Elvers tfn 08 - 85 84 88 (hem) senast fredag 22 mars

Långfredagsvandring i Nationalstadsparken.
Tidpunkt: 29 mars, långfredagen, kl 10:30.
Samlingsplats: Haga tingshus.
Färdsätt: Buss 52 och 69.

Så har åter ett år gått och det är tid för en ny långfredagsvandring. Vi samlas vid Haga tingshus och går genom Bellevueparken, Kräftriket, Frescati Hage till slutmålet Universitetet, cirka 6 km. Tag med matsäck, klädsel efter väderlek.
Ledare: Mats Gullberg, tel. 660 91 79 eller 668 60 87 (före kl 21:00)

Nytt nummer av NOS med program för våren kommer i mars/april.
Men detta vet vi redan:

Slottsparksvandring
Fredag 19 april kl 19.00 (prel)

Dags för den traditionella vårvandringen i Ulriksdals Slottspark. Mer info i nästa NOS.

Med FNSiN i Ekoparken - vårkvällsbåttur

Förbundet för Ekoparken ordnar en vårkvällsbåttur - thorsdag 25 april kl 18 - ca 20.15. Mer info i nästa programblad (och titta gärna också på FFE:s hemsida www.ekoparken.org)

Gotska Sandön pingsten 2002
Fredag 17 (eller lördag 18) - 20 maj

Det är faktiskt dags att anmäla sig nu!

I vanlig ordning har vi bokat plats på Gotska Sandön under pingsten. Liksom förra året är det möjligt att välja mellan utresa på fredagen och på lördagen (pingstafton). Den som kan resa redan på fredagen får på så sätt ungefär 3½ dag på ön i stället för 2½ om man reser på lördagen. Den extra dagen är att rekommendera. Eftersom det kan vara svårt för en del att ta ledigt en vardag har vi emellertid fördelat bokningarna på de båda avresedagarna.

Avresa från Nynäshamn enligt önskemål och plats fredag eller lördag (I skrivande stund har vi inte fått uppgifter om avgångstider eller aktuella priser). Återresa från ön på annandagen. Överresan tar drygt tre timmar.
Förra året gällde följande priser (resa + övernattning):

	Utresa fredag (3 nätter)
2-bäddsrum	1500
4-bäddsrum	1310
Hydda	1200
Tält	980

Utförligare upplysningar kommer i nästa program.
Förmöte hålls i vanlig ordning ett par veckor före avresan. **Anmälan *snarast*** till Erik Elvers (se nedan).

Upplysningar: Erik Elvers 08-85 84 88 (b), fax arb 08- 788 24 80, e-postadress erik.elvers@solna.mail.telia.com. Anders Schærström tfn 08-758 30 03 (b), e-post: anders.schaerstrom@delta.telenordia.se .

Nattvandring
Fredag den 14 juni kl 22:00 (OBS! Tiden!)

Tillsammans med STF Stockholmskretsen gör vi en cirka 16 km lång vandring i lugnt tempo. Vi startar i Handen, följer delvis Sörmlandsleden, går upp på Tornberget och sedan förbi torpet Paradiset. Tag med matsäck för minst två raster, klädsel efter väderlek, tillfälle till nattbad.

Samling: Stockholms C, på perrongen för Västerhaningependeln. Färdsätt: Pendeltåg mot Västerhaninge, avstigning i Haninge C.
Ledare: Mats Gullberg, tel. 660 91 79 eller 668 60 87 före kl 21:00.

Brev från La Palma

Hej!
Jag heter Ingegerd Hosinsky, och det var mig föreningen besökte härom året på La Palma. Det var så trevligt – hoppas det blir fler gånger!

Jag kom hit för över 20 år sen genom mitt arbete. Jag är bibliotekarie på K. Vetenskapsakademiens solobservatorium här. Det är ett litet forskningsbibliotek i en mycket begränsad vetenskap, så jag är bara där en gång i veckan. Jag arbetar också som guide på flera av de andra teleskopen, och som guide för turister när kryssningsfartygen kommer. Det börjar komma en del svenskar nu, så jag talar svenska ibland; annars har jag mest arbetat på tyska, engelska och spanska. Engelsmän och skandinaver är mina favoriter, engelsmännen därför att de är väluppfostrade och aldrig klagar när det regnar, och skandinaverna för att det är mitt eget folk.

Byn jag bor i heter Las Tricias. Det är en av de större byarna i kommunen, som heter Garafia, i det nordvästra hörnet av La Palma. Här bor över två hundra människor, utom alla utlänningar, som kommer och går. Vi har en hippie/gröna vågen-koloni här, för det mesta stadsbor som bor i en grotta några år och som så småningom återvänder till varmvatten och kreditkort.

Det här är något så ovanligt som levande landsbygd. Här finns kyrka, affär med bar, skola och postlåda. I grannbyn Puntagorda, tio minuter med bil, finns allt man kan behöva i livet. Närmaste stad, Los Llanos, 45 min med bil (men det finns buss). Tillmitt arbete uppe på Roque de Los Muchachos, 45 min. Så i verkligheten bor jag väldigt centralt! Allting finns inom räckhåll. När man bor på landet kan man ha trädgård och odla sina grönsaker själv. Man kan ha höns och få färska ägg varje dag. Man kan producera sitt eget kött – men det överlåter jag åt grannarna. Mina kaniner omvandlar ogräs till högvärdig gödsel. Tempot här är lugnt, solen skiner, grannkontakten är god och man behöver inte var så märkvärdig själv. Det är ett gott liv.

På sistone har jag börjat skriva om min ö, dels för att så många människor har varit på semester på Gran Canaria och därför tror att de vet allting om Kanarieöarna , dels för att helt enkelt beskriva en tillvaro som kanske kan förefalla främmande för en svensk storstadsbo, men som ändå har så många beröringspunkter med Sverige, så som det var när jag var barn

Kartan funnen på Internet. Märkligt nog saknas öns huvudstad, Santa Cruz, belägen ungefär mitt på östra sidan, och den stora staden Los Llanos ungefär mitt på ön. (Red:s anmärkning)

La Palma i oktober

Plötsligt blev det höst. Tidigt i år. Ingen påtaglig förändring först, men luften är klarare, och sommarens grågula, döda gräs får en gyllene ton som nästan går i rött. Sankt Josefs stavar växer upp i blekskära drivor av liljor runt alla gamla gårdar. Hjärnan svalkar av och man kan så smått börja tänka igen. Sommarkrampen släpper, den förlamande oron att nu blir det afrikavind igen, hur skall jag klara det.
Och sedan börjar det regna. Inget lätt, fint sommarregn, utan ordentliga skyfall med tung

åska rätt över huvudet på oss. Strömavbrott och ingen telefon. Det nya gräset gror, först som en aning bara, sen en grön skiftning, och snart är allt grönt och friskt. Luften är fuktig, och nu blir det svalare. Dofterna kommer tillbaka, doften av grönt gräs och liljor och getter, och ett stråk av vanilj från den japanska mispeln, som just går i blom.
Nu skördar bönderna sitt vin. Överallt i vingårdarna ser man arbetande människor. Vinskörden är en begivenhet – då trummas människor ihop från när och fjärran, människor som man inte ser resten av året. Varje år tänker jag, å, hoppas jag blir bjuden! Och det blir jag ju, bara det finns tillräckligt med druvor att skörda.
Vinskörden är hårt arbete för många människor, ofta i stekande het sol och getingar, arga över att bli störda i sitt kalasande på de söta druvorna. Arbetet går under skratt och stoj. Man utbyter nyheter om familj och bekanta – Minns du den gången när ... Kommer du ihåg när prästen ... Skämten blir allt grövre vartefter dagen lider och man blir tröttare. Men sent på eftermiddagen, när de sista hinkarna med druvor har tömts i presskaret, blir det fest. Redan på långt håll känner man doften av kotteeld och stekt fläsk. Kikärterna kom i grytan redan igår och har stått på elden hela dagen. Vinet hämtas fram. Efter en stund är den värsta hungern stillad, och samtalet kommer igång. Färgen stiger i ansiktet, ögonen börjar glänsa, röstläget höjs. Någon börjar sjunga.
Jakten började redan den första söndagen i augusti. Nästan alla män jagar, ensamma eller i lag. Utstyrda i kamouflagekläder och gevär och med en flock hungriga hundar omkring sig. Mannen är jägare, han skaffar hem mat och beskyddar och försvarar sin familj. Hjärtat sväller. Så har det alltid varit. Men här finns ju bara kaniner och duvor! När de bålda jägarna har fått sig några kaniner blåses det hela av, och man tar sig till någon jaktstuga eller vinbodega och steker dem, oss karlar emellan.
Efter allt regnande finns det också svamp. Kanarierna äter inte svamp, på sin höjd champinjoner från affären. Men annan svamp? Blodriskor, stensopp, kantareller? Nej, hu! En del rynkar på näsan och säger att nej, sånt äter inte vi. Andra urskuldar sig med att de inte känner igen svamparna, och tänk om de är giftiga. Fast nacidas (Rhizopogon obtextus) äter vi förstås. Den är som kött. Och den lagas precis som kött: skärs i skivor, steks i fläskflott, och mojo, den röda paprikasåsen, hälls över och får koka med en stund. Så som man lagar nästan allt kött utom fläsk och kyckling. Äts med kokt potatis, precis som kött.
Och nu mognar kastanjerna! Svällande, blanka, bruna i taggiga höljen som sticker sönder fingrarna. Nu kommer tiden när man äter gott. Fläsk och kanin och svamp, äpplen, druvor och kastanjer. Vild sallad från ängarna, krasse från källorna i skogen.
Hösten är en god tid. Det mörknar tidigt, dagarna är kortare, och på kvällen har man tid att träffa vänner, läsa goda böcker, öva på fiolen, skriva. Tror man! I verkligheten slinker tiden iväg så fort så man slänger efter i svansen på en vante. Då tänker man: i sommar, när dagarna är långa, då skall jag sitta ute vid groddammen och träffa goda vänner, då skall jag läsa böcker och skriva, då skall jag äntligen öva på fiolen. Tidens hjul rullar allt snabbare. Men nu har vi hela den välsignade hösten framför oss, och sen blir det jul och så hela vintern och det kanske inte blir riktigt varmt förrän i juli. Hoppeligen.

Ingegerd Hosinsky

Nordvästjylland

Danmark är nog det land som svenskar anser sig vara mest bekanta med, möjligen med undantag för Norge. Ändå finns det mycket att upptäcka, mycket mer än vad vi kunde hinna med under årets FNSiN-resa. Vi som gjorde vårt bästa var Anders, Birgitta, Eva, Ingrid och Unn.
Efter att ha övervägt några andra alternativ stannade vi för att utforska ett par stycken av västra och nordvästra Jylland. Färden gick via Göteborg och Frederikshavn till Ringkøbing och därifrån till Nykøbing Mors. Vi reste under den första juliveckan. Unn passade på att åka i förväg för att se på Ribe och några andra danska städer. Eva och Birgitta valde att förlänga resan med ett par dagar i Skagen.

"Jernkysten"
Svensken föreställer sig nog ofta det danska landskapet som ett flackt, kanske lätt böljande, välmående jordbruksland med idylliska byar och småstäder. På många ställen stämmer bilden också med verkligheten, men från den lugna goda jorden är det ofta nära till det dramatiska och stormiga kustlandet. Västra och nordvästra Jylland utgör en frontlinje mot Nordsjön, där livet många gånger varit hårt för både sjöfarande och kustbor. Själva kusten är ett föränderligt landskap. Att ange Danmarks landyta är faktiskt inte så lätt, eftersom strandlinjen varierar. Strömmarna flyttar sand och grus från söder mot norr längs den jylländska nordsjökusten. Havet tar och havet ger.

Många fartyg har förlist längs kusten. ("Han hade slungats mot Sydjyllands klitter en gång i en storm från nordväst.") Som om inte naturen varit tillräckligt hårdhänt sägs det här - liksom på Gotska Sandön – ha funnits samvetslösa rövare som lockade fartyg att förlisa genom att sätta upp falska fyrar. Längs den farliga kusten – som sedan gammalt också kallats *Jernkysten* - står fem stabila fyrtorn som byggdes mellan 1843 och 1907. Den äldsta av dem står vid Hanstholm som ligger på Jyllands "skuldra", där kusten stupar brant ner i havet. Hanstholms fyr är Danmarks äldsta elektriska fyr och den lär också en tid ha varit världens starkast lysande fyr. (Se första sidan)

Bundbæk mølle. Foto: Eva Pettersson

För omkring 60 år sedan fick uttrycket järnkust ytterligare en innebörd – än i dag ser man tydliga spår i form av en rad tyska befästningsanläggningar från ockupationsåren. Hanstholm är annars ett påfallande modernt litet samhälle som i huvudsak har vuxit upp under de senaste årtiondena och saknar den gammaldags charm som man annars förknippar med danska småstäder. Från hamnen har man båtförbindelser med Norge, Färöarna och Island.
Vid Hanstholm börjar en 35 km lång vandringsled längs Vigsø bugt. Vi hinner tyvärr bara gå en kort bit men inser att man borde ägna den betydligt mera tid. Söder om Hanstholm ligger Nordeuropas största fågelreservat, Vejlerne.

Topografiskt gränsland
Genom Jylland går en skarp naturgeografisk gräns, *hovedopholdslinien*. (Från Bovbjerg på västkusten via Viborg till Padborg vid tyska gränsen) Det var här som den senaste inlandsisen gjorde halt och därför är landskapsbilden sydväst om linjen en helt annan än norr och öster om den. Större delen av det danska området låg, liksom skandinaviska halvön, under den enorma glaciären som krossade allt i sin väg. Utanför isranden flödade älvar av smältvatten med grus och slam ut från sina rännor under isen, bildade deltan och lämnade efter sig morän. Där, i sydväst, utbreder sig nu ett landskap som präglas av vidsträckta och flacka kullar, som på danska kallas *bakkeøer*, ljunghedar och planterade skogspartier. I norra och östra Jylland är landskapet i stället genomskuret av dalar där älvarna rann fram under isen. Vi cyklar på lugna småvägar, mellan täta snår av nyponrosor och fläderblom, längs fjordens stränder, genom mörka - men små – skogar, förbi vidsträckta åkrar. Överallt ser man vindkraftverk. De blir allt fler och ingår i en nationell plan att förnyelsebara energikällor skall täcka 35 % av Danmarks energiförbrukning inom 30 år.

Kring Ringkøbing
Vi tillbringar några nätter i Ringkøbing, en liten stad med många rosor. Ringkøbing ligger vid en stor fjord, närmast en sjö, som är avskild från Nordsjön av en lång och smal landtunga, Holmsland. Till mycket stor del är landtungan exploaterad av fritidsbebyggelse, men i söder bildar ett våtmarksområde övergång mellan vatten och fastland. Våtmarken kallas *Tipperne* och är ett viktigt fågelskyddsområde, häckningsplats för tusen par vadarfåglar.

Många av de människor som kämpat vid kusten har försvunnit i historiens anonymitet. En som inte gjort det är Abeline Sørensen, änkan på strandfogedgården i Haurvig. Hon var född 1870, gifte sig vid 20 och blev änka vid 34 med fem barn att ta hand om. Sedan levde hon på gården – som nu kallas Abelines Gaard – till sin död 1957. Tillsammans med tre av barnen drev hon lantbruket vidare, men hon kom också att spela en roll i de förändringar som nådde trakten. För det första fick hon hand om den lokala telefonväxeln. Efter att först ha protesterat mot att det skulle skvallras över hennes marker ändrade hon sig och skötte växeln i hela 62 år. För det andra började hon ta emot vad man kallade "gårdsturister" och badgäster. Så började turismen på Holmsland och i dag är trakten en tummelplats för sol- och badsugna med Hvide Sande som centrum. Att stiga in i Abelines Gaard (som i dag är museum) är som att kliva in i Abelines egen tid. Man kan knappast gå oberörd genom rummen och se de vardagliga tingen, som om huset ännu vore bebott. För drygt hundra år sedan drog en sträng väckelserörelse över trakten, något som skildras i filmen *Guds børn*, inspelad för ett par år sedan bl a just på Abelines Gaard. Abeline är för övrigt ett gammal gott danskt läsarnamn.

Danmark är förvisso inte känt för att vara ett skogsland, men här och där träffar man på mindre skogspartier, som ofta kallas plantager. Från Ringkøbing cyklar vi ett par mil till *Dejbjerg Plantage* och den gamla vattenkvarnen *Bundbæk mølle*. Till fots fortsätter vi på den såkallade Rakkerstien som har fått sitt namn av att den leder förbi den plats där Danmarks sista rackare bodde. Liksom i Sverige var rackarna de som utförde de smutsiga sysslorna – assisterade bödeln, snöpte hästar och gjorde annat som ansågs nödvändigt i den tidens samhälle men som vanligt folk inte ville befatta sig med. Vanligt folk befattade sig heller inte med rackarna, som därför bodde avsides. Vi lämnar kvarnen, vi går genom skogen, över en våtmark och når så småningom en ljunghed – också den ett typiskt inslag i landskapet. Trots att det inte är särskilt långt till bebodda trakter och solen skiner så känns ödsligheten mycket påtaglig.

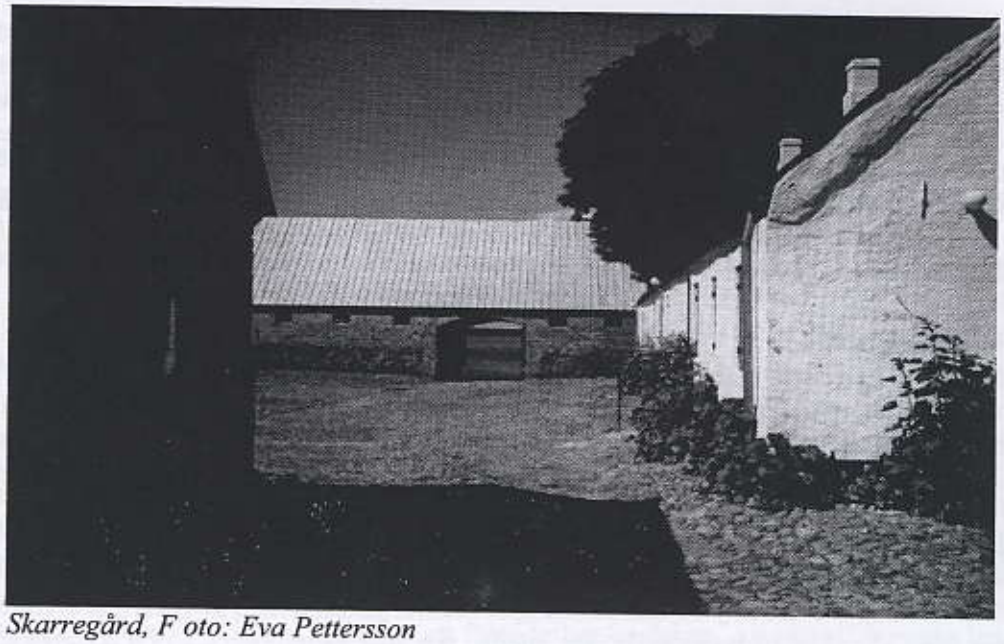

Skarregård, F oto: Eva Pettersson

Kring Nykøbing Mors

Nykøbing Mors (som inte skall förväxlas med Nykøbing på Falster) ligger, som namnet anger, på ön Mors som i sin tur ligger i den stora Limfjorden, musslornas hemvist. Nykøbing blev stad år 1299 och dess äldsta byggnad är Dueholms kloster (1371). Här i staden föddes Aksel Sandemose och måhända fick han här impulser till Jantelagen, i så fall ett föga smickrande omdöme om den stillsamma staden.

Det är ett mycket cykelvänligt landskap - och geologiskt mycket intressant. Molér är ett mycket viktigt begrepp på Mors. Det är kanske något mera känt som *kiselgur*. För omkring 55 miljoner år sedan levde en grupp mikroskopiskt små alger – diatoméer – i havets övre lager. Deras skal innehöll kisel och när de dog sjönk de till botten, där de blandades med fina partiklar och efterhand kom att bilda enorma lager som nu går under namnet molér och som förekommer just i nordvästra Jylland. På Mors är lagret upp till 60 meter tjockt och blandat med tunna lager av aska från vulkanutbrott, totalt 179 stycken. Som många andra naturtillgångar har moleret varit till både gagn och olycka för bygden. Molér har nämligen två egenskaper som har gjort det så attraktivt att det uppstått en industri kring det just på Mors. Det har god isoleringsförmåga och hög absorptionsförmåga. Man använder det i byggnader och man använder det till kattsand (!) – men "hvor længe kan hvor mange katter tisse i deras kasser før Nordmors er skyllet væk?", som Mors-författaren Knud Sørensen har uttryckt saken?
En av de mest framträdande höjderna i detta landskap är Hanklit, som reser sig drygt 61 meter nästan rakt upp ur Limfjorden. Här, i branten, kan man tydligt urskilja moler- och asklagren. Molérbrytning pågår fortfarande, men just Hanklit är skyddad och det mycket välordnade molérmuseet, som fångar oss en god stund, är ett nytt sätt att få intäkter av moléret utan att det tar slut.

Solen gassar. Vi söker skugga i den lummiga trädgården på Skarregård – mitt i molérlandet – och vräker i oss *æbleskiver* med sylt och florsocker till teet och kaffet. Vi badar gång på gång. Vattnet i Limfjorden smakar musselsoppa

Anders Schærström
Med bistånd av Ingrid Falk, Unn Hellsten,Eva Pettersson och Birgitta Traxel

Några tips:

Abelines Gaard: www.hvidesande.dk/abelinesgaaard
Strandingsmuseum St. George/ Marinarkæologisk Center: www.strandingsmuseum.dk
Tipperne fuglereservat: www.sns.dk/jagt/reservatfoldere/tipperne/tippernedk.html
Mera tips om att cykla och vandra i Danmark följer.

Vandra och cykla i Danmark – aktuella erfarenheter

Cykel
Det kan vara klokt att boka cyklar i förväg om man vill vara alldeles säker. Förutom cykelhandlare kan vissa turistbyråer och vandrarhem hyra ut cyklar.
Vi lyckades komma över mycket bra cyklar. Unn såg till att få cyklar med gammaldags, fjädrande sadlar. Vi andra fick hålla till godo med moderna och vassa sadlar som efter ett tag satte sina spår.

Cykel- och vandringsleder
I Danmark finns ett hundratal markerade *vandringsleder* som också är beskrivna i behändiga små foldrar som är utgivna av Skov- og Naturstyrelsen. Man kan få dem gratis på turistbyråer. Vill man planera i förväg och därför beställa dem kan man ta kontakt med
Skov- og Naturstyrelsen
Haraldsgade 53
DK-2100 Köpenhamn K
Tfn +45 39 47 20 00

Det finns också ett omfattande system av *cykelleder* – 15 nationella samt åtskilliga regionala och lokala leder.
Karta: *Cykelguide. Skiltede cykelruter og stier i Danmark.* Ny utgåva årligen. Utges av Vejdirektoratet och Amterne i Danmark. Man kan få den genom Danmarks turistbyrå. Varje amt har dessutom egna cykelkartor till försäljning (50-80 dkr). Några av amten har också cykelinformation på sina webb-adresser, t ex:
Nordjylland: www.nja.dk/teknik/natur
Viborg amt: www.vibamt.dk
Ringkjøbings amt: www.ringamt.dk

Tänk på att Danmark inte har någon allemansrätt i svensk mening. Det innebär, att på privat mark måste man följa markerade leder och man får endast vistas där mellan klockan 7 och solnedgången.

Fästingar förekommer också i Danmark. Fästing heter *skovflåt* på danska.

Om vandrarhem
Vi bodde på två ställen. Vandrarhemmet i Ringkøbing är inrymt i ett stort och modernt idrottskomplex som heter Rofi-centret. Vandrarhemmet i Nykøbing Mors ligger mycket trevligt på rimligt gångavstånd från busstationen (järnväg finns inte) i en park, alldeles intill en mycket angenäm badstrand.

Det kan vara klokt att ta med viss egen köksutrustning. Kastruller, tallrikar, glas, muggar och ätbestick kan man räkna med, men för säkerhets skull bör man ta med egen förskärare, uppläggningsbestick, hushållspapper, grytlappar ...

Information om danska vandrarhem kan man få via Internet:
http://www.danhostel.dk/vandrehjem
Här finner man en karta över landet. Orter med vandrarhem är markerade och genom att klicka på den ort man är intresserad av får man fram detaljuppgifter om just det vandrarhemmet, inklusive adress och telefonnummer. Vi bokade via e-post och det fungerade utmärkt.

Självhushållning, mat

Tänk på att butikernas öppettider i regel inte är så generösa i Danmark som i Sverige. Visst finns det butiker som har öppet framåt kvällen, men var inte för säker. Efter 18 eller t o m 17.30 kan det vara problematiskt att komma över förnödenheter.

Man skall kanske inte vänta sig så stora skillnader i matvanor mellan så näraliggande och närbesläktade länder, men vissa skillnader finns det. Många förknippar väl också vissa maträtter – och drycker - med Danmark.
Det mörka danska rågbrödet (*rugbrød*) är tämligen känt även i Sverige, men det finns varianter – de kan vara mer eller mindre kompakta. *Kærnebrød* är ett slags fullkornsbröd med stora kärnor att tugga på.

Vi är väl många som är vana vid att äta fil till frukost eller vid andra mål, men i Danmark hittar man sällan filmjölk (*tykmælk*) i svensk mening. Däremot kan man äta *Ymer*, som närmast liknar gräddfil till konsistensen men inte är fetare än vanlig filmjölk. Milt och gott! En magrare variant är *Ylette*. Utbudet av yoghurt liknar det i Sverige, men det finns också mycket lätta varianter.

En mejeriprodukt som vi inte har i Sverige är *koldskål* (kallskål). Kallskål är en gammaldags rätt som förekom i det gamla bondehushållet. Den innehåller ägg och vanilj. Det var inte alla i vår grupp som gillade den. En annan produkt som inte längre förekommer i Sverige men väl i Danmark är *kærnemælk* (kärnmjölk). Inte heller den faller alla i smaken.

Danska ostar: Danbo är ett märke med flera varianter: *Gamle Ole* är en mycket smakrik sådan. Den är inte stark i den meningen att den svider i munnen, men själva aromen är kraftig! Andra ostar i Danbo-familjen är *Onkel Kras, Gamle Oles far* och *Stærke Gustav*. *Sorte Sara* är lite mera dämpad. *Havarti* är en annan kraftig ost.
Danska dessertostar är väl kända också i Sverige. Man kan sikta på ädelosten *Danablu* eller inhemsk *Camembert* och *bondebrie*. *Blue Castello* är en ganska krämig blåmögelost.

Danskt öl är en avdelning för sig och den kan vi inte gå in på här, men är *Thy* øl (på Mors går det under namnet Mors øl) det godaste ölet i Danmark? I alla fall berättade en mycket social medpassagerare på en lokalbuss att det vunnit en tävling om den saken. Tja, smaka gärna, för gott är det.
Vatten måste man förstås ha med i riklig mängd på turen. Mineralvatten kallas ofta *Dansk vand* i Danmark (även om det ofta är importerat Ramlösa).

Om man äter ute ...
Ibland kan man vilja äta på restaurang, kro (dvs värdshus) eller kafé. Även om det inte bör vålla större problem så kan några begrepp vara värda att lägga på minnet.
Alla svenskar känner till ordet *smørrebrød*, men den danska terminologin kring smörgåsar är lite mera sofistikerad än så. Ett smørrebrød är ofta en ganska stor smörgås, nästan en liten maträtt med en brödskiva till. En minst lika vanlig företeelse är *håndmadder* – mindre smörgåsar men med utstuderade pålägg, små nog att hålla i handen. Ofta kan man beställa en portion med tre valfria sådana. "Dyrlægens natmad" (dvs. veterinärens nattmacka) är en smörgås där leverpastej, saltkött och bacon är väsentliga ingredienser. Uttrycket är lika välkänt i Danmark som Janssons frestelse i Sverige.
Rundstykker motsvarar frallor. *Sandwiches* är dubbelmackor.

Æggekage är en sorts omelett fast lösare och brukar serveras med bacon och gräslök. *Biksemad* är pyttipanna. *Mørbradbøf* är fläskfilé. *Stjerneskud* är en rätt (större eller mindre) som består av en stekt och en kokt fiskfilé med räkor, svart kaviar, majonnäs och en rostad brödskiva.

Æbleskiver kan, trots namnet, närmast beskrivas som små munkar gjorda på äpplen. De lagas i särskilda järn och serveras med sylt och florsocker. Oemotståndligt! Vi avnjöt denna delikatess vid ett par tillfällen. När man kämpat sig fram genom landskapet i gassande sol smakar det extra gott i en skuggig trädgård, såsom Skarregård, nära Mors nordspets och på Abelinesgaard vid Hvidesande.

Tåg och buss i Danmark
Över lag är kommunikationerna goda i Danmark. Man kan rentav häpna över hur snabbt och lätt det går att förflytta sig. Punktligheten brukar också vara betydligt bättre än hos ett visst svenskt järnvägsföretag.
Motsvarigheten till SJ heter DSB . Via Internet kan man förstås utforska förbindelser mm. www.dsb.dk

Vi använde oss av det nordiska tågluffarkortet – Scanrail. Det finns i ett par olika varianter. Det vi köpte gav oss möjlighet att resa fem kalenderdagar under en 15-dagarsperiod. Priset – som gick upp en kort tid innan vi köpte det – är 1820 SEK. Använder man det för de långa transportsträckorna, såsom från Stockholm till Jyllands västkust T/R så lönar det sig hyggligt. Scanrail-kortet ger också rätt till 50 procents rabatt på färjorna mellan Sverige och Danmark.
När man skall utnyttja bussarna kan det löna sig att köpa ett klippkort som kan användas av flera och inte nödvändigtvis på en och samma sträcka. Besparingen kan bli avsevärd.

Information

Dessvärre finns det inte längre någon dansk turistbyrå med mottagning i Sverige. Man måste ta kontakt via telefon, fax eller e-post. Det går emellertid att beställa broschyrer dygnet runt.
Danmarks turistråd
Kundtjänst: 08-611 72 22
E-post: info@dtab.se
Internet: www.visitdenmark.com

För att få mera detaljerade upplysningar kan man vända sig till de lokala turistbyråerna. Adresserna hittar man lätt på Internet.
http://www.turist.dt.dk/
http://www.visitvestjylland.com/
En vägledning till naturen i Danmark – "det grønne Danmark" – finner man på:
http://www.greenguidedenmark.dk/

Fågelreservatet Tipperne:
www.sns.dk/jagt/reservatfoldere/tipperne/tippernedk.html
www.dof-ringkobingamt.dk/lokaliteter/lok_tipp+vaerne+nymind.htm

Böcker
Vandreture i Danmark, Politikens forlag. 1. udgave 1999.
Ture i Danmark. Politikens forlag.

Geologisk litteratur:
Steen Andersen, Steen Sjørring *Det nordlige Jylland*, Geografforlaget
Gunnar Larsen og Christian Kronborg: *Det mellemste Jylland*, Geografforlaget
Stig Schack Pedersen, Gunver Krarup Pedersen & Per Noe: *Moleret på Mors*. 48 s. ISBN 87-87566-38-9
Hans Jørgen Weitze: *Thy, Mors og Fur - Vejrbidt og furet*. Geografforlaget.

Den som vill veta mer om det danska fyrväsendets historia kan läsa den nyutkomna Bugge, Lars: *Kort og godt om danske fyrtårne*. Ascheschougs forlag 2001. 169 dkr.

Ingrid Falk
Unn Hellsten
Eva Pettersson
Anders Schaerström
Birgitta Traxel

Islands sjökartering

Det följande är ett sammandrag av en artikel i den isländska fiskerinäringens innehållsrika tidskrift Ægir, nr 7 2001.

Ansvaret för sjökort, fyrförteckningar etc ligger hos Sjómælingar Íslands med tolv fast anställda. Mätningspersonalen är till sjöss 4-5 månader och ägnar sedan hösten/vintern åt att bearbeta resultaten tills det är dags att förbereda nästa mätningsomgång.

Sjökarteringen blir förstås alltmer datorbaserad, både i fråga om själva mätningarna och sedan sjökortframställningen. Mätningarna utförs från ett fartyg från 1991, Baldur, som när det inskaffades var utrustad med den nyaste apparatur som fanns men utvecklingen har gått fort och under de gångna 10 åren har det kommit ny "scanner"-utrustning som är överlägsen den som finns på Balder som går ut på att man "tar ett snitt", alltså mäter en linje i taget. De båda sista åren har man ägnat sig åt vattnen söder och norr om Snæfellsnes - Faxaflói och Breiðifjörður - som är i starkt behov av ommätning, sjökorten över norra delen av Faxaflói grundas på de danska handlodsmätningarna från 1906. Uppskattningsvis ¾-delar av kontinentalsockeln runt Island behöver mätas om med modernare metoder enligt Árni Þór Vésteinsson, chef för kartavdelningen vid Sjómælingar.

Karteringen når över det isländska territorialvattnet, och för fiskevatten därutanför finns internationella kartor (INT-kartor) som sträcker sig över världens alla hav. Kartorna över Nord-Atlanten, däribland Reykjnanesryggen, görs av britter, tyska r och norrmän.

Artikeln i Ægir avslutas med en kort historik - sjökorten kan följas tillbaka till geografen Mercator som 1569 gav ut en världskarta i den projektion som fått hans namn och än i dag används för sjökort. Det första egentliga isländska sjökortet, över Faxaflói, kom 1788 och var utarbetat av Det Kongelige Danske Søkort Arkiv. Redan 1776 hade det dock kommit ett ofullständigt kort över Östfjordskusten byggt på ganska få mätningar. Hela isländska kusten mättes upp i början av 1820-talet, varpå föga hände förrän ca 70 år senare då Húnaflói (utanför Nordlandet) mättes 1889-91 varefter kom tio års mera omfattande mätningar 1898-1908. Det är på dessa som en stor del av de befintliga korten bygger. Danmark hade för övrigt hand om mätningarna runt kusten ända fram till 1960.

Erik Elvers
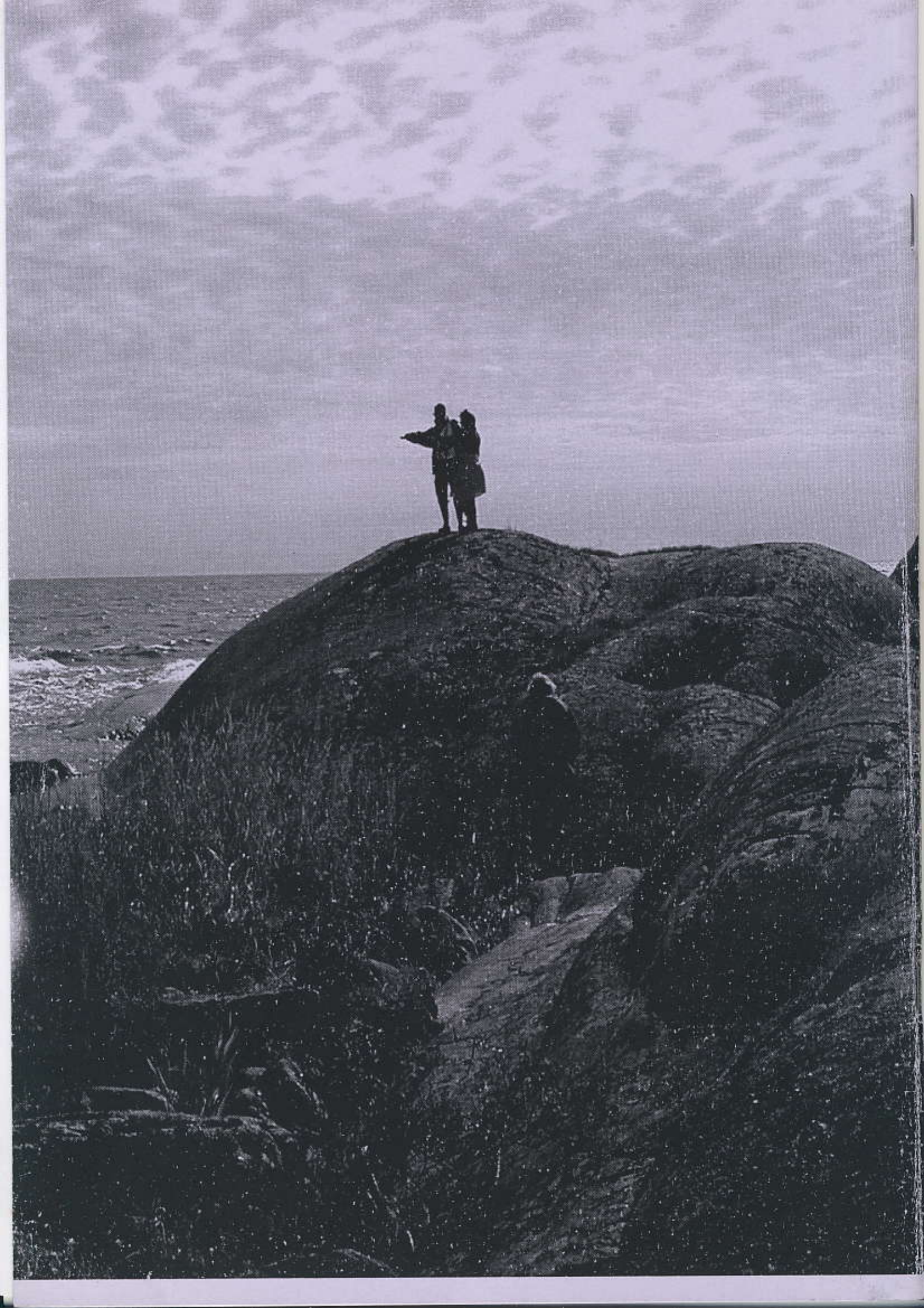
Baksidan: Hartsö-Enskär Foto: Björn Eriksson